
---

๓ ภาคนิสิตปฏิบัติศาสนกิจช่วยพัฒนาสังคม

โครงการนิสิตปฏิบัติศาสนิกจาสาช่วยพัฒนาสังคม

พลังนิสิต : พลังการทำงานและจิตวิญญาณเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม*

กองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. บทนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ไทยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาขึ้น เพื่อพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์ซึ่งเป็นบุคลากรทางพระพุทธศาสนาของประเทศให้มีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้นไป ซึ่งจนถึงปัจจุบันมหาวิทยาลัยได้ผลิตบัณฑิตออกสู่การรับใช้พระพุทธศาสนาและช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอมา โดยมีพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย ๔ ประการ คือ การผลิตบัณฑิต วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในส่วนของการผลิตบัณฑิตนั้น มหาวิทยาลัยได้เน้นย้ำต่อการผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้เป็นคนดีคนเก่งอย่างมีสมรรถภาพและมีหลักในการผลิตและพัฒนาบัณฑิตด้วยการจัดการความรู้ของมหาวิทยาลัยให้บัณฑิตมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์นี้ เรียกว่า นวัตกรรม^๑ การผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กระบวนการที่สำคัญนอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยจัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร และส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตจัดทำโครงการและกิจกรรมในช่วงปิดภาคการศึกษา เช่น โครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน^๒ กิจกรรมพัฒนานิสิตโดยองค์กรนิสิต นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังกำหนดให้นิสิตที่ศึกษาครบตามหลักสูตรพุทธศาสตร

* เป็นเนื้อหาที่เกิดจากการรวบรวมข้อมูลจากโครงการนิสิตปฏิบัติศาสนิกจาสาช่วยพัฒนาสังคม รุ่น ๖๒ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙ สรุปและเรียบเรียงโดย พระมหาประยูร โชติวโร ผู้อำนวยการกองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดีและคณะ

^๑ หลักนวัตกรรม เปรียบเสมือนวัฒนธรรมองค์กรของมหาวิทยาลัย เป็นอัตลักษณ์ของนิสิตและบุคลากรแห่งมหาวิทยาลัย ๙ ประการ ที่มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้แบบพระพุทธศาสนา มุ่งมั่นพัฒนาให้เกิดขึ้น หลักนวัตกรรม ประกอบด้วย มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส (M-Morality) รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม (A-Awareness) มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา(H-Helpfulness) มีความสามารถในการแก้ปัญหา (A-Ability) มีความใฝ่รู้ใฝ่คิด(C-Curiosity) มีน้ำในเสียสละเพื่อส่วนร่วม (H-Hospitality) มีโลกทัศน์กว้างไกล (U-Universality) ความเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา (L-Leadership) มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เทียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม (A-Aspiration)

^๒ ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยได้ส่งเสริมและสนับสนุนโครงการบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อนจำนวน ๓๘๙ โครงการ มีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน ๕๒,๓๓๐ รูป/คน*

บัณฑิตแล้วนิสิตจะต้องออกปฏิบัติศาสนกิจเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการสนองงานในกิจการคณะสงฆ์ เพื่อพัฒนานิสิตให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ เพื่อสงเคราะห์ประชาชน เพื่อสนองนโยบายและงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ พ.ศ. ๒๕๔๖ สาระสำคัญกำหนดให้นิสิตผู้ศึกษาครบตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มีผลการเรียนค่าเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า ๒.๐๐ ผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้ปฏิบัติศาสนกิจสนองงานในกิจการคณะสงฆ์และงานตามนโยบายและพันธกิจของมหาวิทยาลัย ในเทศบรรพชิตเป็นเวลา ๒ ภาคการศึกษา หรือ ๑ ปี การปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าวนับเป็นส่วนสำคัญต่อการผลิตบัณฑิตให้เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์เป็นไปตามนวลักษณ์ ๙ ประการ

อย่างไรก็ตามจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า การปฏิบัติศาสนกิจขาดการกำหนดตัวชี้วัดและแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมและพัฒนานิสิตให้เป็นไปตามหลักนวลักษณ์ของมหาวิทยาลัย^๑ ดังนั้นในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยโดยกองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี และพระมหาสุเทพ สุภณฺฑิโต พร้อมคณะได้ทำวิจัยโครงการพระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม เพื่อสนับสนุนให้นิสิตได้เสนอโครงการปฏิบัติศาสนกิจที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพของนิสิตและให้นิสิตเกิดแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่ออุดมการณ์แห่งการรับผิดชอบต่อสังคมตามแนวคิดที่เชื่อมโยงกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบของการเสนอโครงการกิจกรรมส่งผลให้นิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสคิดค้นโครงการพัฒนาและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง อีกทั้งได้มีโอกาสทำงานร่วมกับเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาจนเกิดการประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มพระนิสิตและพระสงฆ์นักพัฒนาเกิดเป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกันในอนาคต ซึ่งเครือข่ายนี้นอกจากส่งผลต่อการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยแล้ว ยังจะเป็นผลดีต่อการทำงานขององค์กรคณะสงฆ์ไทยที่จะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยอย่างยั่งยืนยิ่งขึ้น

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของการปฏิบัติศาสนกิจ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๒ เพื่อศึกษาผลการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตรุ่นที่ ๖๒

^๑ รายงานการศึกษากิจการปฏิบัติศาสนกิจ ปีพ.ศ. ๒๕๕๘ พบว่านิสิตยังจำกัดกิจกรรมการทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตามภาระงานที่เจ้าอาวาส เจ้าสำนักหรือหัวหน้าสถานการศึกษามอบหมาย ขาดเครื่องมือในการทำงานกับชุมชน ไม่มีองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ ระบบ กลไกและกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจยังไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และยังขาดงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอต่อการพัฒนาโครงการที่จะก่อให้เกิดผลกระทบเชิงสังคมได้มากเท่าที่ควร*

๒.๓ เพื่อพัฒนาระบบ กลไก และกระบวนการปฏิบัติศาสนิก ขับเคลื่อนการทำงานด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการปฏิบัติศาสนิกให้เข้มแข็งด้วยKM

๓. ความหมายและความสำคัญของการปฏิบัติศาสนิก

๓.๑ ความหมายการปฏิบัติศาสนิก

ในการปฏิบัติศาสนิกข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่าด้วยการปฏิบัติศาสนิก พ.ศ. ๒๕๔๖ ในข้อ ๕ ได้กำหนดความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติศาสนิกไว้ ดังนี้

คณะกรรมการ หมายความว่า คณะกรรมการปฏิบัติศาสนิก

นิตยปฏิบัติศาสนิก หมายความว่า พระภิกษุหรือสามเณรผู้ศึกษาครบตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิตและกำลังปฏิบัติศาสนิก

ศาสนิก หมายความว่า การสนองงานในกิจการคณะสงฆ์และงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย และได้กำหนดวัตถุประสงค์การปฏิบัติศาสนิกไว้ในข้อ ๑๐ ว่า การปฏิบัติศาสนิกมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- (๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- (๒) เพื่อการสนองงานในกิจการคณะสงฆ์
- (๓) เพื่อพัฒนานิสิตให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์
- (๔) เพื่อสงเคราะห์ประชาชน
- (๕) เพื่อสนองนโยบายและงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย

จากความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติศาสนิก สามารถให้ความหมายของการปฏิบัติศาสนิกได้ว่า

การปฏิบัติศาสนิก หมายความว่า การปฏิบัติงานของนิตยปฏิบัติศาสนิกเพื่อสนองงานในกิจการคณะสงฆ์และงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๒ ความสำคัญการปฏิบัติศาสนิก

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งใน ๓ สถาบันหลักของประเทศไทย วัฒนธรรมไทย และวิถีชีวิตของคนไทยมีหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญ การที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกำหนดให้นิสิตชั้นปีที่ ๕ ของทุกหลักสูตรในระดับปริญญาตรี ปฏิบัติศาสนิกเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการสนองงานในกิจการคณะสงฆ์ เพื่อพัฒนานิสิตให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ เพื่อสงเคราะห์ประชาชน และเพื่อสนองนโยบายและงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย มีผลการพัฒนาชุมชนและคณะสงฆ์ในภาพรวมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นภาพสะท้อนให้นิสิตได้มีโอกาสได้พัฒนาชุมชนวัดและบ้านในท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงบทบาทความเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ ปฏิบัติงานช่วยเหลือสังคม

เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก ซึ่งนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ^๕ ถือว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยสนองงานกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ทั้งในดำเนินการจะต้องให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย และข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ พุทธศักราช ๒๕๔๖ และข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๔๒^๕

๔. แนวคิด หลักการ และทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจ

พระสงฆ์มีบทบาทหลัก คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดีงามชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า บทบาทของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้รับยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครู ทำหน้าที่ฝึกเทวดาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้กลายเป็นคนดี และกลายเป็นคนประเสริฐในระดับสูงสุด ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะครู เป็นบทบาทถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงปัจจุบัน อีกบทบาทหนึ่งคือ บทบาทในการให้คำปรึกษาเป็นเรื่องสำคัญของคนในสังคมโดยทั่วไป มักจะตัดสินใจทำการสิ่งใดได้ยาก ไม่กล้า เกิดความกลัว ฉะนั้น พระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชน อันแสดงถึงบทบาทความเป็นผู้นำด้านภูมิ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่าเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างดีในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่ง พระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม

^๕ ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ พุทธศักราช ๒๕๔๖ ข้อ ๕ กำหนดไว้ว่า นิสิตปฏิบัติศาสนกิจ หมายความว่า พระภิกษุหรือสามเณรผู้ศึกษาครบตามหลักสูตรพุทธศาสนบัณฑิตและกำลังปฏิบัติศาสนกิจ

^๕ ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๔๒ ข้อ ๖๔ นิสิตผู้สำเร็จการศึกษาต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

๖๔.๑ สอบได้หน่วยกิตสะสมครบตามหลักสูตรที่เข้าศึกษาภายในระยะเวลาไม่เกิน ๒ เท่าของเวลาการศึกษาตามหลักสูตรและมีค่าเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า ๒.๐๐

๖๔.๒ ผ่านการฝึกภาคปฏิบัติตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่าด้วยการฝึกภาคปฏิบัติ วิชาศาสนากัมมัฏฐาน

๖๔.๓ ไม่มีพันธะอื่นใดกับมหาวิทยาลัย

แนวความคิดการปฏิบัติศาสนกิจ นิตปฏิบัติศาสนกิจลงพื้นที่ปฏิบัติศาสนกิจสนองงานในกิจการคณะสงฆ์ในเทศบรรพชิต เป็นเวลา ๑ ปี ตามวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติศาสนกิจ ๕ ด้าน คือ

- (๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- (๒) เพื่อสนองงานในกิจการคณะสงฆ์
- (๓) เพื่อพัฒนานิสิตให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์
- (๔) เพื่อสงเคราะห์ประชาชน
- (๕) เพื่อสนองนโยบายและงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย^๖

ซึ่งในการปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์และอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ตามที่มึนั้กวิชาการให้ความหมายหรือกล่าวถึง ดังนี้

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึง บทบาทหน้าที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมศาสนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญ ที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัยจะเป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข^๗

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง บทบาทหน้าที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ^๘

- (๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม
- (๒) การศาสนศึกษา
- (๓) การศึกษาสงเคราะห์
- (๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^๖ ข้อบังคับข้อบังคับมหาวิทยาลัยว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ พ.ศ. ๒๕๔๖

^๗ กองแผนงานกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า คำนำ.

^๘ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

(๕) การสาธารณูปการ

(๖) การสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินงานทั้ง ๖ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางกรณีการดำเนินงานเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตที่เคยปฏิบัติมาหรือที่มีอยู่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงบทบาทหน้าที่และภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้

(๑) ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือ การศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

(๒) ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป เช่น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน

(๓) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม ดำเนินการใน ๒ ลักษณะ คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่องและเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

(๔) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษา เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น

(๕) ด้านสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทางวัดจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นบางส่วนเรียกว่า เงินอุดหนุนบูรณะวัด

(๖) ด้านการปกครอง งานปกครองของสงฆ์ อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ดังนี้ มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครอง

คณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและหมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนภูมิภาค^๙

และบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีดังนี้

มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครอง คณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา ๑๕ ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยดีงาม
- (๒) ปกครอง และกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (๓) ควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมาย ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติ หรือออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^{๑๐}

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่พำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

(๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรม และอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

(๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนทั่วไป

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

- (๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยภายในวัด
- (๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด
- (๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่พำนักอาศัยในวัดทางานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดีคดียิ่งของเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๑๑}

^๙ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สารสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน, ม.ป.ท., ๒๕๔๙, หน้า ๑๖๘. (อัดสำเนา).

^{๑๐} สถาบันส่งเสริมและพัฒนาการพระศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

สำหรับพระภิกษุสงฆ์และสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัด ก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของ มหาเถรสมาคม ขณะเดียวกันก็ต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของเจ้าอาวาส ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่พระสงฆ์พึงกระทำให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป

พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต) ก็ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์นับแต่อดีต พระสงฆ์ซึ่งผูกพันกับชาวบ้าน ถือเป็นแบบอย่างของความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคมมาโดยตลอด ว่าต้องพึงพาอาศัยซึ่งกันและกันในทุกด้าน พอสรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัด ดังต่อไปนี้

(๑) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านๆ ส่งบุตรหลานมาอยู่รับใช้พระสงฆ์เพื่อรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งยังเป็น ศูนย์รวมของเยาวชนด้วย

(๒) เป็นสถานที่สงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเล่าเรียน

(๓) เป็นสถานพยาบาลผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสังคมในสมัยนั้น

(๔) เป็นที่พักของคนเดินทาง

(๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์

(๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลต่างๆ

(๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาครอบครัว

(๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ

(๙) เป็นคลังเก็บวัสดุของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน

(๑๐) เป็นศูนย์กลางบริหารหรือปกครอง

(๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม^{๑๒}

เครื่องมือในการปฏิบัติศาสนกิจ

๕. ผลการดำเนินงานโครงการนิตปฏิบัติศาสนกิจอาสาช่วยพัฒนาสังคม

๕.๑ ผลการดำเนินงานโครงการนิตปฏิบัติศาสนกิจ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๘

การดำเนินงานโครงการนิตปฏิบัติศาสนกิจอาสาช่วยพัฒนาสังคม ในปีการศึกษา ๒๕๕๘ มีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบและกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจ ซึ่งเกิดจากการประเมินโครงการ การลงพื้นที่ติดตามตรวจเยี่ยม รวมถึงการสัมมนานิตปฏิบัติศาสนกิจประจำภาคมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา ดังนี้

๑. เสนอให้กำหนดรูปแบบและวิธีการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อสนองงานกิจการคณะสงฆ์ตามนโยบายของมหาเถรสมาคมและนโยบายและงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพและมาตรฐาน มีเป้าประสงค์และตัวชี้วัด

^{๑๒} พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต), “การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน”, (กรุงเทพมหานคร: พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๖, (อัสสาเนา).

๒. กำหนดให้นิสิตเสนอเป็นโครงการการปฏิบัติศาสนิกที่นิสิตสนใจและนำไปขับเคลื่อนในการปฏิบัติงาน ๑ โครงการตามยุทธศาสตร์การปฏิบัติศาสนิกตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยมีเป้าหมายของผลผลิตและผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม สามารถถอดรหัสความรู้นำไปใช้ประโยชน์เชิงสังคมและชุมชนเชิงนโยบาย และเชิงวิชาการอย่างใดอย่างหนึ่งได้จริง

๕.๒ การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการปฏิบัติศาสนิก ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙

ในการปฏิบัติศาสนิกประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙ ได้กำหนดให้นิสิตปฏิบัติศาสนิกตามรูปแบบเดิม โดยการมอบหมายงานของเจ้าอาวาส เจ้าสำนักหรือหัวหน้าสถานศึกษาแล้วแต่กรณีและกำหนดให้นิสิตปฏิบัติศาสนิกโดยเสนอเป็นโครงการปฏิบัติศาสนิกต้นแบบโดยการสนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๕.๓ ผลการดำเนินงานโครงการนิสิตปฏิบัติศาสนิก ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙

ในปีการศึกษา ๒๕๕๙^{๑)} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยคณะกรรมการปฏิบัติศาสนิก ได้กำหนดให้นิสิตปฏิบัติศาสนิกจะต้องปฏิบัติศาสนิก ในเพศบรรพชิตเป็นเวลา ๑ ปี เพื่อปฏิบัติงานสนองงานในกิจการคณะสงฆ์และสนองงานตามนโยบายและพันธกิจของมหาวิทยาลัย ได้ส่งพระนิสิตออกปฏิบัติศาสนิกไปทั่วประเทศ รวมทั้งสิ้น จำนวน ๑,๗๕๙ รูป โดยแยกเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๖๗๘ รูป ภาคเหนือ จำนวน ๓๙๕ รูป ภาคกลาง จำนวน ๕๘๖ และภาคใต้ จำนวน ๑๐๐ รูป และในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงมีนาคม ๒๕๖๐ กองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี ร่วมกับวิทยาเขตวิทยาลัย ห้องเรียนและหน่วยวิทยบริการ ได้จัดสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนิก ๔ ภาค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการปฏิบัติศาสนิกของนิสิตปฏิบัติศาสนิก เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนิก และเพื่อเสนอรูปแบบการปฏิบัติศาสนิกที่เหมาะสมกับสังคมไทย ตามภูมิภาคต่าง ๆ ดังนี้

๑. การสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนิก ประจำปีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ จำนวน ๖๗๘ รูป ผลการประเมินความพึงพอใจ ๔.๐๔

๒. การสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนิก ประจำปีภาคกลางและภาคใต้ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ ๑๐-๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐ จำนวน ๖๘๖ รูป ผลการประเมินความพึงพอใจ ๓.๘๗

๓. การสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนิก ประจำปีภาคเหนือ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ จังหวัดแพร่ ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐ จำนวน ๓๙๕ รูป ผลการประเมินความพึงพอใจ ๔.๐๒

^{๑)} ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ระหว่าง ๑ มิถุนายน ๒๕๕๙ ถึง ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐

ผลการดำเนินการสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจ ๔ ภาค ได้รับฟังนโยบายและแนวทางในการพัฒนาระบบกลไกและกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจจากผู้บริหารระดับสูง และผลจากการประชุมกลุ่มย่อยของนิสิตปฏิบัติศาสนกิจแต่ละกลุ่มโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นวิทยากรประจำกลุ่ม มีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. การปฏิบัติศาสนกิจเป็นการบริการวิชาการแก่สังคมโดยนิสิต ที่มหาวิทยาลัยประสงคิให้นิสิตได้มีเวทีในการฝึกฝนและมีประสบการณ์ทำงานเพื่อสนองงานในกิจการคณะสงฆ์ สนองงานตามนโยบายและพันธกิจของมหาวิทยาลัยเป็นไปตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” อีกทั้งเป็นกระบวนการหนึ่งในการผลิตบัณฑิตให้ เป็นไปตามคุณลักษณะนิสิตอันพึงประสงค์ตามคุณลักษณะ ๙ ประการของมหาวิทยาลัย

๒. เมื่อพิจารณาจากโอวาท คำบรรยายในการเปิดงานและปิดการสัมมนา พบว่า ผู้บริหาร ท่านมาให้กำลังใจ มารับฟังผลการสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อพิจารณานำไปพัฒนาและปรับปรุงระบบ กลไกและกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจ และกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงสอดคล้องกับการดำเนินงานของคณะสงฆ์ในแต่ละพื้นที่ การปฏิบัติศาสนกิจของ นิสิตผู้บริหารคาดหวังผลว่าการปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนานิสิตให้เป็น บัณฑิตที่มีคุณภาพและเป็นศาสนทายาทที่มีศักยภาพ มีสาระสำคัญดังนี้

๑) พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. (ประยูร ธมมจิตโต ป.ธ.๙) อธิการบดี ได้เมตตามาเป็นประธาน เปิดงานและบรรยายพิเศษในการสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจ ๔ ภาค ประจำภาคกลางและภาคใต้ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐ ท่านได้กล่าวถึงเทคนิคการทำงานและความสำคัญของการมีประสบการณ์ในการทำงาน โดยกล่าวถึงงาน ๒ ประเภท คือ ทำเองได้ (อะลัง กาทุง) กับ จัดการให้คนอื่นทำได้ (อะลัง สังวิธาตุง) ท่านชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของผู้บริหารหรือผู้นำ ผู้บริหารคือผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ต้องการ กับผู้นำคือผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ อีกทั้งยังย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการ มีประสบการณ์ในการทำงาน โดยยกคำกล่าวของปรีดี พนมยงค์ว่า “เมื่อมีอำนาจ มักขาดประสบการณ์ เมื่อมีประสบการณ์ ก็มักไม่มีอำนาจ” รวมถึงคำของขงจื้อที่ว่า “อย่าหวังว่าใครไม่รู้ว่าคุณเก่งหรือมีความสามารถ ห่วงแต่ว่าสักวันหนึ่งเมื่อคนเขายกย่องหรือให้ตำแหน่งท่าน ท่านมีความเก่งหรือความสามารถสมกับที่เขายกย่องหรือให้ตำแหน่งท่านหรือไม่” และความประทับใจสุดท้ายก่อนจบท่านได้ฝาก ให้คิดอย่างสุดซึ้งถึงต้นแบบของการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม คือ องค์รัชกาลที่ ๙ ที่ท่านมี หลักการในการทำงาน ๔ เรื่องสำคัญ คือ “มีอำนาจ ความรู้และประสบการณ์ และน้ำใจ คือ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการทำงาน”

๒) พระราชวรมุนี,ดร. (พล อาภากรโ ร ป.ธ.๙) รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิต ประธาน คณะกรรมการปฏิบัติศาสนกิจ ได้เป็นประธานเปิดงานการสัมมนานิตปฏิบัติศาสนกิจ ๔ ภาค ประจำภาค ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ได้กล่าวไว้ใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า...การออกปฏิบัติศาสนกิจของ นิตเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการสนองงานในกิจการคณะสงฆ์ เพื่อพัฒนานิตให้มีคุณสมบัติที่พึง ประสงค์ เพื่อสงเคราะห์ประชาชน เพื่อสนองนโยบายและงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย การปฏิบัติ ศาสนกิจของนิตมหาวิทยาลัยมุ่งหวังให้นิตได้มีเวทีในการฝึกฝนพัฒนาตัวเองเป็นผู้ทักษะในการทำงาน เพื่อสังคมเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพและเป็นศาสนทายาทที่มีศักยภาพ นิตที่ผ่านการศึกษาและพัฒนาจาก มหาวิทยาลัยมีคุณสมบัติเป็นนิตปฏิบัติศาสนกิจต้องเป็นที่ต้องการของคณะสงฆ์ เป็นสินค้าห้อยที่มี คุณภาพเหมือนอาหารอร่อยอยู่ท้ายซอยคนก็ไปกิน เป็นสินค้าขึ้นห้างเป็นที่ต้องการของตลาด ท่านได้ กล่าวสรุปตอนท้ายว่า..การปฏิบัติศาสนกิจของนิตรุ่น ๖๒ นี้ จะเป็นรุ่นสุดท้ายที่ปฏิบัติศาสนกิจตาม รูปแบบเดิม นิตปฏิบัติศาสนกิจ รุ่น ๖๓ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ กำหนดให้นิตปฏิบัติศาสนกิจต้องปฏิบัติ ศาสนกิจ ๒ ลักษณะ คือ ปฏิบัติศาสนกิจตามสถานที่ที่เจ้าอาวาสและหรือเจ้าสำนักหรือหัวหน้าสถานศึกษา แล้วแต่กรณี มอบหมาย และปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบของโครงการการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อสนองงาน คณะสงฆ์และช่วยพัฒนาสังคมให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยได้กล่าวถึงเหตุผลของการปรับเปลี่ยน รูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจเพราะว่าในสองถึงสามปีที่ผ่านมาได้มอบหมายให้กองกิจการนิต สำนักงาน อธิการบดีทำวิจัยโครงการพระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม เพื่อพัฒนาศักยภาพของนิตและให้นิต เกิดแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่ออุทิศการรับผิดชอบต่อสังคมตามแนวคิดที่เชื่อมโยงกับ หลักการทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง การปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบของการเสนอโครงการกิจกรรม พบว่า นิตที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสคิดค้นโครงการพัฒนาและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง อีกทั้งได้มี โอกาสทำงานร่วมกับเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาจนเกิดการประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่ม พระนิตและพระสงฆ์นักพัฒนาเกิดเป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกันในอนาคต ซึ่งเครือข่ายนี้นอกจาก ส่งผลดีต่อการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยแล้ว ยังจะเป็นผลดีต่อการทำงานขององค์กรคณะสงฆ์ไทย ที่จะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยอย่างยั่งยืนยิ่งขึ้น

๓) พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น และรองเจ้าคณะ จังหวัดขอนแก่น ประธานปิดการสัมมนานิตปฏิบัติศาสนกิจ ๔ ภาค ประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการปฏิบัติศาสนกิจ นิตปฏิบัติศาสนกิจมีหน้าที่ สำคัญ ๒ ประการคือ หน้าที่ ในการบริหารศรัทธาและบริหารปัญญา นิตปฏิบัติศาสนกิจต้องสามารถบริหาร ๒ อย่างนี้ ทำงานเพื่อ สนองงานในกิจการคณะสงฆ์ เพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม

๔) พระราชเขมากร, ผศ.ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตแพร่ ประธานปิดการสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจ ๔ ภาค ประจำภาคเหนือ ได้กล่าวถึงบทบาทของนิสิตปฏิบัติศาสนกิจกับการปฏิบัติงานสนองงานในกิจการคณะสงฆ์ จะต้องมียุทธศาสตร์ให้รอบด้านสามารถสนองงานคณะสงฆ์และสังคมได้จริง มีเครือข่ายในการทำงาน ขอให้ผู้นำทักษะและประสบการณ์ในการปฏิบัติศาสนกิจครั้งนี้ไปทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาต่อไป

๕) พระโสภณวชิราภรณ์ (ไสว โชติโก) รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ ประธานปิดสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจ ๔ ภาคประจำภาคกลางและภาคใต้ ได้กล่าวถึงบทบาทนิสิตปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศ ได้ยกตัวอย่างการปฏิบัติงานในต่างประเทศ และกระบวนการฝึกอบรมการเป็นพระธรรมทูตของมหาวิทยาลัยเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศเพื่อปลูกศรัทธาอุดมการณ์การปฏิบัติงานเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม

๖) พระมหาถวิล กลยาณธมโม ผู้อำนวยการสำนักทะเบียนและวัดผล ได้กล่าวถึงขั้นตอนการขึ้นทะเบียนบัณฑิตและความสำคัญของการเข้าร่วมการสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจถือว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งในการกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจที่นิสิตจะต้องเข้าร่วมตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย และได้ฝากข้อคิดกับผู้ที่บัณฑิตว่า “ทุกท่านได้ผ่านการปฏิบัติศาสนกิจมีคุณลักษณะครบตามนวัตลักษณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัย เวลาออกไปปฏิบัติงานจะต้องไม่มีคำว่า ไม่รู้ ไม่เป็น ไม่เห็นมีใครสั่ง ต้องปฏิบัติงานหรือทำงานได้ทุกสถานการณ์...”

๓. ประเด็นจากการประชุมกลุ่มย่อยและรายงานผล พบว่า นิสิตมี ๒ สถานะ คือ นิสิตที่เป็นพระสังฆาธิการกับนิสิตที่ไม่เป็นพระสังฆาธิการ ส่วนลักษณะการปฏิบัติศาสนกิจ มี ๕ ประเภท คือ

- ๑) งานในกิจการคณะสงฆ์
- ๒) การสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๓) การสอนนันทกรรม-บาลี
- ๔) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ (ม.๑-๒)
- ๕) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โดยกลุ่มที่ ๕ มีข้อแตกต่างในบริบทของแต่ละพื้นที่ ภาคเหนือเป็นเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ภาคใต้ เรื่องการส่งเสริมสันติสุขในพื้นที่ภาคใต้

๔. ลักษณะการปฏิบัติศาสนกิจ พบว่า นิสิตปฏิบัติศาสนกิจมี ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ปฏิบัติศาสนกิจทั่วไปตามที่เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักมอบหมาย กับนิสิตปฏิบัติศาสนกิจที่เสนอเป็นโครงการปฏิบัติศาสนกิจต้นแบบ นิสิตที่ปฏิบัติงานทั่วไปที่เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักมอบหมาย การปฏิบัติงานขึ้นอยู่กับที่ได้รับมอบหมาย เช่น เทศน์ บรรยาย สอน หรือร่วมโครงการกิจกรรมในวันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา

ส่วนนิสิตเสนอเป็นโครงการจะมีการปฏิบัติงานเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของโครงการ มีการกำหนดวิธีการดำเนินงานที่ชัดเจน และมีการติดตามและประเมินจากทีมงานที่ให้ทุนสนับสนุนต้องรายงานตามรูปแบบที่ทุนสนับสนุนกำหนด แต่ยังคงความเชื่อมโยงกับวัดหรือเจ้าสำนักงานเพราะให้ความสำคัญกับโครงการฯ มีบางส่วนเข้าใจว่าทำโครงการแล้วไม่ต้องช่วยงานที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักงาน

อย่างไรก็ตามจากผลการปฏิบัติศาสนิกของนิสิตรุ่น ๖๒ มีโครงการปฏิบัติศาสนิกที่เป็นตัวอย่างของการดำเนินงานที่มีการถอดบทเรียนการสนับสนุนการพัฒนาการปฏิบัติศาสนิกรายจังหวัดภายใต้โครงการวิจัยและพัฒนาพระนิสิตสู่อุดมการณ์พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมและโครงการพระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม^{๑๔} ดังนี้

๑) โครงการธรรมะสัญจร นิสิตปฏิบัติศาสนิก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เพื่อสังคม ณ วัดพระธาตุคอกแก้วเมฆวนาราม ตำบลป่าเมต อำเภอมือแพร จังหวัดแพร่ เป็นโครงการที่ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สนับสนุนให้นิสิตได้ปฏิบัติศาสนิกในรูปแบบของโครงการเพื่อยกระดับการปฏิบัติศาสนิกและช่วยส่งเสริมให้พระนิสิตมีอุดมการณ์ทำงานเพื่อสังคม มีทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชนภายนอก โดยมหาวิทยาลัยได้จัดการอบรมให้ความรู้เพื่อให้นิสิตเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ สร้างแรงบันดาลใจที่ดี เพิ่มทักษะในการเขียนโครงการพร้อมทั้งสอดแทรกสถานการณ์ทางสังคมที่น่าสนใจโดยได้รับความเมตตาจากพระสังฆาธิการที่ทำงานเพื่อสังคมนักวิชาการ นักกิจกรรมทางสังคมมาถวายความรู้ให้กับพระนิสิต เมื่อนิสิตได้ผ่านการอบรมแล้วได้ออกไปบรรยายธรรม ปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทำให้นิสิตมีประสบการณ์และมีเครือข่ายในการทำงานมากยิ่งขึ้น

๒) โครงการปลูกป่า ปลูกธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน นิสิตปฏิบัติศาสนิกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ณ วัดป่าเทพสิทธาราม ตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุธรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เป็นโครงการที่พัฒนาจากการปฏิบัติศาสนิกในปี ๒๕๕๘ เป็นความร่วมมือกันในกลุ่มพระนิสิตที่ให้ความสนใจเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ โดยความร่วมมือและสนับสนุนของอำเภอบุธรัตน์ คณะสงฆ์อุบลรัตน์และภาคีเครือข่าย อาทิโรงพยาบาลอุบลรัตน์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ป่าไม้จังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น ทำให้นิสิตมีประสบการณ์และรู้จักการทำงานกับหน่วยงานภายนอก แนวทางในการของการสนับสนุน

---

^{๑๔} ศึกษาเพิ่มเติมจากการเอกสารการถอดบทเรียนการสนับสนุนการพัฒนาการปฏิบัติศาสนิกรายจังหวัดภายใต้โครงการวิจัยและพัฒนาพระนิสิตสู่อุดมการณ์พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมและโครงการพระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม โดยพระมหาสุเทพ สุพนฺธิโต และคณะ

๓) โครงการหมู่บ้านสีขาว-ชุมชนสีเขียว นิสิตปฏิบัติศาสนกิจวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ณ ตำบลศรีวิไล ตำบลหนองใหญ่ ตำบลสะอาดสมบูรณ์ ตำบลสีแก้ว และตำบลนาโพธิ์ จังหวัดร้อยเอ็ด จากปัญหาสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะสงฆ์นำโดยพระพุทธิสารมณี (สุเทพ สุขกธมโม) เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ดท่านตระหนักและเห็นความสำคัญสนับสนุนให้นิสิตมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านการมีส่วนร่วมระหว่างองค์กร คณะสงฆ์ ชุมชน และโรงเรียนตามหลัก (บวร) ผ่านการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมในการสร้างสังคมให้เกิดสุขภาวะที่ดี ซึ่งการดำเนินโครงการของกลุ่มพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจนำมาสู่การเกิดสุขภาวะทั้งสี่มิติ ประกอบด้วยกาย จิต สังคม และปัญญา

๔) โครงการพัฒนาแกนนำคุณธรรมประจำโรงเรียนของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ณ โรงเรียนองค์การสวนยาง ๓ ตำบลกรุงหยัน อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช นิสิตได้ลงพื้นที่ตรวจสอบทางกายภาพเพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการจากนั้นได้ใช้วิธีการทำกิจกรรมสนองความต้องการของโรงเรียน เช่น การช่วยปรับปรุงห้องสมุด การทาสีปรับปรุงสนามกีฬา การทาสีปรับปรุงอุปกรณ์เครื่องเล่นในสนามเด็กเล่น ควบคู่ไปกับการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม สามารถให้คำปรึกษาด้านการเรียนและการตัดสินใจอนาคตของนักเรียน และยังทำให้ผู้ปกครองมีความเข้าใจต่อพระสงฆ์มากขึ้น ทำให้ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ

๕) โครงการห้องสมุดบัณฑิตน้อยของนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ณ ศศช.บ้านนุลา ตำบลชะโนะจ้อย อ.แม่ระมาด จังหวัดตาก นิสิตได้ไปช่วยก่อสร้างห้องสมุด มีการให้การอบรมให้ความรู้ แนะนำการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ ตักบาตรในตอนเช้า การฟังเทศน์ การทำวัตรเย็น รวมถึงการมอบอุปกรณ์ทางการศึกษา จากการทำดำเนินงานพบว่าการขยายผลต่อการจัดทำโครงการบวชเณรเพื่อสร้างศาสนทายาทโดยเชิญชวนกลุ่มเยาวชนมาบวชเป็นสามเณรเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย

๖) โครงการพัฒนาคน พัฒนาคณะ พัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) เป็นโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มุ่งพัฒนาและสร้างสุขภาวะองค์กรวมให้เกิดขึ้นในสังคม ผ่านการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับชีวิตในสังคมนอกจากนั้นนิสิตยังช่วยพัฒนาอาคารและสถานที่ของโรงเรียน

๗) โครงการการจัดการสุขภาวะในหมู่พระสงฆ์ของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ณ วัดทะเลบก ตำบลกระต๊อบ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เป็นโครงการที่พระนิสิตร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกระต๊อบเพื่อร่วมรณรงค์ให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการถวายอาหารให้พระสงฆ์และรณรงค์ให้พระสงฆ์ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการฉันอาหาร โดยมีกลุ่มเป้าหมายพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ชาวบ้านทั่วไป ผ่านกระบวนการอบรมให้ความรู้

ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีแรงบันดาลใจ ตระหนักและให้ความสนใจในปัญหาสุขภาพะ เกิดพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

๘) โครงการธรรมทายาทอาสาพัฒนาสังคม ของพระนิสิตปฏิบัติศาสนิกจุมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ณ ชุมชนวัดทะเลบก ตำบลกระต๊อบ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผลการดำเนินงานส่งผลให้พระนิสิตได้มีพื้นที่ในการทำงานอย่างจริงจัง และได้เรียนรู้การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทั้งในด้านการปฏิบัติงาน การถอดองค์ความรู้และการสรุปบทเรียน ได้ภาคีเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกับชุมชนและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของตังเองให้ปรากฏแก่สังคมภายนอก ควรมีการผลักดันในระดับนโยบายและมีการสังเคราะห์ความรู้อย่างเป็นระบบ มีข้อบังคับกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควรมีการประสานงานกับผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ อาจารย์ ผู้สอน ในระดับคณะและภาควิชาเพื่อให้หนีตจากทุกห้องเรียนเข้ามาร่วมสังเกตการณ์

๙) โครงการเยาวชนพิทักษ์ป่าต้นน้ำของนิสิตปฏิบัติศาสนิกจุมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ ณ หมู่บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน การดำเนินงานส่งผลให้เยาวชนมีจิตสำนึกรักและพัฒนาพื้นที่ภูมิลำเนา เรียนรู้กระบวนการผ่านการใช้พระพุทธรศาสนาเป็นกลไกในการพัฒนาสังคมทั้งด้านกาย จิตใจ สังคมและปัญญา ทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทุ่งช้างจังหวัดน่านมีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๑๐) โครงการธนาคารข้าวเพื่อชาวบ้านของพระนิสิตปฏิบัติศาสนิกจุมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ณ หมู่บ้านแม่เหวโยโกคี หมู่ ๔ ตำบลแม่ะหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก เป็นโครงการธนาคารเพื่อชาวบ้าน บรรเทาทุกข์ผ่านแนวคิดพระพุทธรศาสนา มีการร่วมวางแผนกับชาวบ้าน การก่อสร้างธนาคารข้าวแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน การส่งมอบธนาคารข้าวให้กับชาวบ้าน โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ๔ ประการเป็นหลักการดำเนินงานทำให้นิสิตเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างพื้นที่และวัฒนธรรม ได้ประสบการณ์ ได้เรียนรู้ปัญหาต่าง ๆ ที่ชาวบ้านต้องการและอยากให้ทางภาครัฐให้ความช่วยเหลือ

๑๑) โครงการผลิตนิสิตพัฒนาสุขภาพสงฆ์ ณ วัดห้วยหม้อ ตำบลบ้านตู่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา สถานการณ์เรื่องสุขภาพของพระสงฆ์ที่ขาดความรู้ความเข้าใจและไม่ตระหนักถึงปัญหาเรื่องสุขภาพไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปดูแลอย่างทั่วถึง ทำให้นิสิตเห็นว่าปัญหาสุขภาพพระสงฆ์ต้องหันมาช่วยกันดูช่วยกันมองโดยผ่านกระบวนการอบรมให้ความรู้กับเครือข่ายทั้งในเรื่องการตระหนักในปัญหาสุขภาพ การเลือกฉันทอาหาร การบริหารร่างกาย การเก็บฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ รวมถึงการให้ความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านเรื่องการใส่บาตรอาหาร การเลือกสิ่งของเพื่อถวายสังฆทาน ทำให้นิสิตมีประสบการณ์และมีเครือข่ายการทำงานเชิงพื้นที่ระหว่างกลุ่มพระนิสิตและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

๑๒) โครงการโครงการพัฒนาแกนนำคุณธรรมประจำโรงเรียนของพระนิสิตปฏิบัติศาสนิกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ณ โรงเรียนองค์การสวนยาง ๓ รุ่น ๒ ตำบลกรุงหยัน อำเภอกงใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช นิสิตได้ลงพื้นที่ทำงานต่อเนื่องจากโครงการที่ผ่านมาและได้มีกิจกรรมต่าง ๆ ภายหลังจากการตรวจสอบทางกายภาพและเห็นถึงปัญหาและความต้องการ นิสิตได้ลงพื้นที่จัดกิจกรรมปรับปรุงสภาพกายภาพของโรงเรียนทาสีรั้วและป้าย ทาสีฐานพระพุทธรูป โดยชวนศิษย์เก่ามาร่วมทาสีและมีการอบรมค่ายพักแรมภายในโรงเรียน มีการสร้างสำนึกรักบ้านเกิด การสร้างแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้คิดและบริหารพื้นที่แปลงเพาะปลูกของโรงเรียนโดยการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจนจากรุ่นสู่รุ่น ระหว่างเพื่อนในห้องเรียนเดียวกัน โดยนำเวลาว่างหลักเลิกเรียนมาใช้ให้เกิดประโยชน์อีกทั้งยังช่วงปลูกจิตสำนึกในการรักษาโรงเรียนแห่งนี้ให้เกิดขึ้นกับนักเรียนอีกด้วย

๕. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนิกในปีการศึกษา ๒๕๕๙ พบว่า ความไม่เข้าใจระหว่าง นิสิตปฏิบัติศาสนิกกับคณะสงฆ์ ระบบ กลไกและกระบวนการปฏิบัติศาสนิกที่ยังไม่ชัดเจนและการสื่อสารไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สถานะของโรงเรียนหรือบุคลากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนสามัญ นักรธรรมและบาลี ส่งผลถึงงบประมาณในการดำเนินงานที่ไม่แน่นอน ความไม่มั่นคงของบุคลากรที่ปฏิบัติงาน จำนวนศาสนทายาทลดลง และการไม่นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติศาสนิก ติดตามและประเมินผล ศักยภาพและความสามารถของนิสิตที่ปฏิบัติศาสนิกมีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติศาสนิก

๖. แนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติศาสนิก มี ๖ ประเด็นสำคัญ คือ (๑) การสำรวจความต้องการของคณะสงฆ์ ชุมชน และการกำหนดนโยบาย ทำความร่วมมือนำร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับมหาวิทยาลัย (๒) พัฒนาระบบ กลไก และกระบวนการปฏิบัติศาสนิก ขับเคลื่อนการทำงานด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการปฏิบัติศาสนิกให้เข้มแข็งด้วยKM (๓) การกำหนดยุทธศาสตร์การปฏิบัติศาสนิกโดยคำนึงถึงบริบทของแต่ละพื้นที่ในแต่ละภูมิภาคและมีความสอดคล้องกับการดำเนินงานของคณะสงฆ์ในแต่ละพื้นที่ (๔) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้ภูมิปัญญาทางสังคมเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนิก และเสริมสร้างการทำงานด้วยเครือข่ายทั้ง บวรหรือประชารัฐ (๕) การกำหนดรูปแบบการปฏิบัติศาสนิก ๒ ลักษณะคือ งานในกิจการคณะสงฆ์ทั่วไปที่เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักมอบหมาย กับการเสนอโครงการปฏิบัติศาสนิกตามยุทธศาสตร์ที่มีวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรม (๖) การพัฒนารูปแบบและกระบวนการปฏิบัติศาสนิกในรูปแบบของหลักสูตร เช่น หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาการปฏิบัติศาสนิก

ตารางที่ ๑ แสดงสรุปผลการดำเนินงานสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจ รุ่นที่ ๖๒

ที่	รายการ/กิจกรรม	จำนวนผู้เข้าร่วม	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม	ผลการประเมินความพึงพอใจ	ข้อเสนอแนะ
๑	การสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจ รุ่นที่ ๖๒ ประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๗ มีนาคม ๒๕๖๐ ณ วิทยาเขตขอนแก่น	๖๗๘	๔๐๒	๔.๐๔	๑. ควรมีการติดตามหรือประเมินนิสิตในระหว่างการทำปฏิบัติศาสนกิจ ๒. ควรพัฒนาระบบ กลไก และกระบวนการด้านการศึกษาปฏิบัติศาสนกิจที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ๓. ส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตปฏิบัติศาสนกิจโดยสร้างเครือข่ายการทำงานกับหน่วยงานราชการ คณะสงฆ์ และชุมชน ๔. ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการระดมงานการปฏิบัติศาสนกิจ
๒	การสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจ รุ่นที่ ๖๒ ประจำภาคกลางและภาคใต้ ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๖๘๖	๔๑๔	๓.๘๗	๑. ควรมีการสำรวจความต้องการของคณะสงฆ์และกำหนดนโยบายร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับคณะสงฆ์ ๒. ควรมีระบบการติดตามหรือประเมินนิสิตในระหว่างการทำปฏิบัติศาสนกิจ ๓. ควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการรายงานผลการปฏิบัติศาสนกิจในแต่ละครั้ง ๔. ควรกำหนดรูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจที่เหมาะสมกับยุคสมัย
๓	การสัมมนานิสิตปฏิบัติศาสนกิจ รุ่นที่ ๖๒ ประจำภาคเหนือ ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ตำบลแม่คำมี อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	๓๕๕	๒๗๖	๔.๐๒	๑. ควรมีการติดตามการทำปฏิบัติศาสนกิจของนิสิตเพื่อประเมินผลและให้กำลังใจนิสิตในระหว่างที่มีการปฏิบัติศาสนกิจอย่างจริงจัง ๒. ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์การปฏิบัติศาสนกิจ ๓. การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารงานการปฏิบัติศาสนกิจ

๖. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การปฏิบัติศาสนกิจมีปัญหาและอุปสรรคทั้งเรื่องของการสื่อสารระหว่างนิสิตปฏิบัติศาสนกิจกับ คณะสงฆ์ ระบบกลไกและกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจที่ยังไม่ชัดเจน ปัญหาการสื่อสารไม่เป็นไปใน ทิศทางเดียวกัน สถานะของโรงเรียนหรือบุคลากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนสามัญ นักรธรรมและ บาลี ส่งผลถึงงบประมาณในการดำเนินงานที่ไม่แน่นอน ความไม่มั่นคงของบุคลากรที่ปฏิบัติงาน จำนวน ศาสนทายาทลดลง และการไม่นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติศาสนกิจ ติดตามและประเมินผล ศักยภาพและความสามารถของนิสิตที่ปฏิบัติศาสนกิจมีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติศาสนกิจ

จากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวนำมาสู่แนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงแนวทางการดำเนินการ เกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจ มี ๖ ประเด็นสำคัญ คือ (๑) การสำรวจความต้องการของคณะสงฆ์ ชุมชน และการกำหนดนโยบาย ทำความร่วมมือร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับมหาวิทยาลัย (๒) พัฒนาระบบ กลไก และกระบวนการปฏิบัติศาสนกิจ ขับเคลื่อนการทำงานด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ และเสริมสร้างองค์ ความรู้ด้านการปฏิบัติศาสนกิจให้เข้มแข็งด้วย KM (๓) กำหนดยุทธศาสตร์การปฏิบัติศาสนกิจโดยคำนึง ถึงบริบทของแต่ละพื้นที่ในแต่ละภูมิภาคและมีความสอดคล้องกับการดำเนินงานของคณะสงฆ์ในแต่ละ พื้นที่ (๔) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้ภูมิปัญญาทางสังคมเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจ และเสริมสร้างการทำงานด้วยเครือข่ายทั้ง บวร หรือประชารัฐ (๕) รูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจ ๒ ลักษณะ คือ งานในกิจการคณะสงฆ์ที่เจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักมอบหมาย กับการเสนอโครงการปฏิบัติศาสนกิจตาม ยุทธศาสตร์ที่มีวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรม และ(๖) การพัฒนารูปแบบและ กระบวนการปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบของหลักสูตร เช่น หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาการ ปฏิบัติศาสนกิจ

อย่างไรก็ตามในปีการศึกษา ๒๕๖๐ ได้มีการพัฒนาระบบ กลไก และกระบวนการปฏิบัติ ศาสนกิจและนำไปสู่การกำหนดนโยบายให้การปฏิบัติศาสนกิจของนิสิต รุ่น ๖๓ กำหนดให้นิสิตปฏิบัติ ศาสนกิจต้องปฏิบัติศาสนกิจ ๒ ลักษณะ คือ ปฏิบัติศาสนกิจตามสถานที่ที่เจ้าอาวาสและหรือเจ้าสำนัก หรือหัวหน้าสถานศึกษาแล้วแต่กรณี มอบหมาย และปฏิบัติศาสนกิจในรูปแบบของโครงการการปฏิบัติ ศาสนกิจเพื่อสนองงานคณะสงฆ์และช่วยพัฒนาสังคมให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ภาพโครงการปฏิบัติศาสนิก

